



**Висновки Верховного Суду України,
викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв
про перегляд судового рішення з підстави,
передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК України
за 2010—2011 рр.**

Спори про право власності та інші речові права

1. У разі відчуження майна за відплатним договором відповідно до ч. 1 ст. 388 ЦК власник має право витребувати це майно від добросовісного набувача лише у разі, якщо майно вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі (пункти 1—3 зазначеної статті). Наявність у діях власника майна волі на передачу цього майна виключає можливість його витребування від добросовісного набувача.

Під час розгляду вимог про витребування майна у його набувача мають бути враховані всі умови, передбачені ст. 388 ЦК (постанова Верховного Суду України від 6 грудня 2010 р. у справі № 3-13гс10).

2. При вирішенні спорів про витребування майна з чужого незаконного володіння відповідно до статей 387, 388 ЦК необхідно встановити, чи вибуло спірне майно з володіння власника або особи, якій він передав його у володіння, за наявності на це згоди законного розпорядника зазначеного майна (постанова Верховного Суду України від 28 березня 2011 р. у справі № 3-17гс11).

3. Дії особи, спрямовані на створення штучних перешкод для виконання судових рішень, якими вже визнано право власності на спірне майно, а також зобов'язано цю особу передати майно законному власнику, не є підставою для звернення до суду з позовом за змістом ст. 392 ЦК. Захист порушених прав у цьому разі здійснюється в порядку, встановленому Законом від 24 квітня 1999 р. № 606-XIV «Про виконавче провадження» (постанова Верховного Суду України від 4 квітня 2011 р. у справі № 3-18гс11; постанова Верховного Суду України від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-76гс11).

4. Відмова органу державної реєстрації прав в оформлені права власності на об'єкт нерухомого

майна та видачі свідоцтва суб'єкту господарювання у зв'язку з ненаданням ним необхідних документів для оформлення такого права не є оспорюванням права власності на об'єкт нерухомого майна (постанова Верховного Суду України від 20 червня 2011 р. у справі № 3-54гс11; постанова Верховного Суду України від 20 червня 2011 р. у справі № 3-55гс11; постанова Верховного Суду України від 20 червня 2011 р. у справі № 3-60гс11; постанова Верховного Суду України від 20 червня 2011 р. у справі № 3-61гс11; постанова Верховного Суду України від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-78гс11; постанова Верховного Суду України від 3 жовтня 2011 р. у справі № 3-100гс11; постанова Верховного Суду України від 10 жовтня 2011 р. у справі № 3-105гс11; постанова Верховного Суду України від 10 жовтня 2011 р. у справі № 3-109гс11).

5. До прийняття об'єкта новоствореного нерухомого майна в експлуатацію та його державної реєстрації право власності на цей об'єкт не виникає; ст. 331 ЦК не передбачена можливість визнання права власності на недобудоване нерухоме майно в судовому порядку (постанова Верховного Суду України від 19 вересня 2011 р. у справі № 3-82гс11).

6. У разі якщо проведені на виконання судового рішення прилюдні торги з реалізації майна визнано судом такими, що проведені з порушенням чинного законодавства щодо порядку виконання судових рішень, то особа, яка придбала це майно, не є добросовісним набувачем, у якого майно не може бути витребувано відповідно до ч. 2 ст. 388 ЦК (постанова Верховного Суду України від 3 жовтня 2011 р. у справі № 3-98гс11; постанова Верховного Суду України від 17 жовтня 2011 р. у справі № 3-103гс11).

Спори щодо забезпечення виконання зобов'язань

1. За змістом ст. 199, ч. 1 ст. 216, ч. 2 ст. 217 ГК, ч. 2 ст. 546, ст. 627 ЦК суб'єкти господарських відносин при укладенні договору мають право забезпечити виконання господарських зобов'язань шляхом встановлення окремого

виду відповідальності — договірних санкцій за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань (постанова Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р. у справі № 3-24гс10).

Спори, що виникають із договору застави

2. Закон від 18 листопада 2003 р. № 1255-IV «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» є спеціальним законом з питань правового режиму регулювання обтяжень рухомого майна. Відповідно до ч. 1 ст. 24, ст. 26 цього Закону (у редакції, чинній до внесення змін згідно із Законом від 22 вересня 2011 р. № 3795-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг») звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження здійснюється на підставі рішення суду в порядку, встановленому законом, або в позасудовому порядку. Звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження на підставі виконавчого напису нотаріуса Законом у зазначеній редакції не передбачалось (постанова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-5гс10; постанова Верховного Суду України від 17 жовтня 2011 р. у справі № 3-111гс11; постанова Верховного Суду України від 12 грудня 2011 р. у справі № 3-130гс11; постанова Верховного Суду України від 12 грудня 2011 р. у справі

№ 3-134гс11; постанова Верховного Суду України від 12 грудня 2011 р. у справі № 3-135гс11).

3. Передання у заставу майнових прав кредитора за кредитним договором на відміну від передбаченого ст. 512 ЦК відступлення права вимоги не передбачає заміни кредитора у зобов'язанні за кредитним договором (постанова Верховного Суду України від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-71гс11; постанова Верховного Суду України від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-79гс11).

4. За змістом Закону від 18 листопада 2003 р. № 1255-IV «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» (який є спеціальним Законом з питань правового режиму регулювання обтяжень рухомого майна) у разі задоволення позову про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження суд може обрати один із способів звернення стягнення, обраний обтяжувачем на власний розсуд, зокрема шляхом передачі предмета застави у власність заставодержателя (постанова Верховного Суду України від 26 грудня 2011 р. у справі № 3-139гс11).

Спори, що виникають із договору іпотеки

5. Укладення іпотечного договору на забезпечення грошового зобов'язання, в якому визначено зміст і розмір основного зобов'язання, встановленого на підставі генерального договору про здійснення кредитування, що набрав чинності, та кредитних договорів, укладених у межах цього генерального договору, не суперечить ч. 4 ст. 3, ч. 2 ст. 7, п. 2 ч. 1 ст. 18 Закону від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку» (постанова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-7гс10; постанова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-8гс10; постанова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-9гс10; постанова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-10гс10; постанова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-15гс10; по-

станова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-18гс10; постанова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-21гс10; постанова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-29гс10; постанова Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р. у справі № 3-16гс10; постанова Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р. у справі № 3-17гс10; постанова Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р. у справі № 3-20гс10; постанова Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р. у справі № 3-26гс10; постанова Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р. у справі № 3-31гс10; постанова Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р. у справі № 3-32гс10; постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-33гс10; постанова Верховно-

го Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-34гс10; постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-36гс10; постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-37гс10; постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-39гс10; постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-42гс10; постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-43гс10; постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-44гс10; постанова Верховного Суду України від 6 грудня 2010 р. у справі №3-49гс10).

6. Відповідно до ч. 1 ст. 37 Закону від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку» іпотекодержатель може задовольнити забезпечену іпоте-

кою вимогу шляхом набуття права власності на предмет іпотеки. Правовою підставою для реєстрації права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, яке є предметом іпотеки, є договір про задоволення вимог іпотекодержателя або відповідне застереження в іпотечному договорі, яке прирівнюється до такого договору за своїми правовими наслідками та передбачає передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання. У зв'язку з цим для набуття права власності на предмет іпотеки іпотекодержатель має виконати відповідні умови договору, зокрема щодо реалізації предмета іпотеки (постанова Верховного Суду України від 21 березня 2011 р. у справі № 3-7гс11).

Спори, що виникають із договору поруки

7. У разі якщо умовами договору поруки передбачена можливість зміни розміру процентів та строків їх сплати в порядку, визначеному кредитним договором, на забезпечення якого надана порука, то підстав для її припинення, що передбачені ч. 1 ст. 559 ЦК, немає (постанова Верховного Суду України від 17 січня 2011 р. у справі № 3-62гс10).

8. Порушення справи про банкрутство боржника та пропущення кредитором строку заявлених вимог до нього у цій справі не позбавляє кредитора права вимоги до майнового

поручителя боржника як солідарного боржника, а останнього не звільняє від виконання взятих на себе зобов'язань перед кредитором (постанова Верховного Суду України від 24 жовтня 2011 р. у справі № 3-107гс11).

9. За змістом статей 525, 526, 553, 629 ЦК, ст. 193 ГК у разі здійснення продавцем позадоговірної поставки товарів, яка не покривається договором поруки, підстав для стягнення заборгованості з поручителя за поставлений товар немає (постанова Верховного Суду України від 12 грудня 2011 р. у справі № 3-133гс11).

Спори, що виникають із правовідносин щодо гарантії

10. Згідно зі статтями 563, 565 ЦК обов'язок гаранта сплатити кредиторів грошову суму відповідно до умов гарантії настає за умови порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією, та направлення кредитором гаранту

письмової вимоги разом із зазначеними в гарантії документами; за відсутності однієї із зазначених умов відповідальність гаранта не настає (постанова Верховного Суду України від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-63гс11).

Спори про укладення, зміну, розірвання договорів

1. Визначення договору як неукладеного може мати місце на стадії укладення договору в разі, якщо сторони не досягли згоди з усіх його істотних умов, а не за наслідками виконання договору сторонами (постанова Верховного Суду України від 25 червня 2011 р. у справі № 3-58гс11).

2. За відсутності у договорі фінансового лізингу погодженої сторонами формули розрахунку додаткової винагороди лізингодавець, здійснюючи розрахунок такої винагороди за формулою,

не узгодженою з лізингоотримувачем, фактично змінює умови договору в односторонньому порядку, не дотримуючись при цьому передбаченого законодавством порядку внесення змін до договору (постанова Верховного Суду України від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-80гс11).

3. Передбачене ст. 188 ГК надсилання іншій стороні пропозицій про розірвання договору в разі виникнення такої необхідності є правом, а не обов'язком особи, яка використовує його добровільно, виходячи з власних інтересів, та може

звернутися за захистом свого порушеного права шляхом подання позову про розірвання догово-

ру (постанова Верховного Суду України від 19 вересня 2011 р. у справі № 3-74гс11).

Спори щодо визнання правочинів недійсними

1. За змістом частин 1, 5 ст. 203, ч. 1 ст. 215, ст. 627, ч. 1 ст. 628, ч. 3 ст. 631 ЦК умови договору, які визначають відповідальність за його несвоечасне підписання, є спрямованими на реальне настання правових наслідків, обумовлених договором, тому підстав для визнання його недійсним у цій частині немає. Наявність прострочення на момент підписання договору не може бути підставою для визнання недійсною окремої його частини у зв'язку з неможливістю ототожнення правових підстав недійсності правочину з підставами звільнення від відповідальності за порушення зобов'язань, що виникли з такого правочину (постанова Верховного Суду України від 11 квітня 2011 р. у справі № 3-24гс11).

2. Норма ч. 2 ст. 220 ЦК не застосовується щодо правочинів, які підлягають і нотаріальному посвідченню, і державній реєстрації, оскільки момент вчинення таких правочинів відповідно до статей 210 та 640 ЦК пов'язується з державною реєстрацією, тому вони не є укладеними і не породжують для сторін прав та обов'язків (постанова Верховного Суду України від 18 квітня 2011 р. у справі № 3-28гс11).

3. Відповідно до положень статей 6, 627 ЦК господарське товариство вправі укласти безоплатні договори.

Норма ч. 3 ст. 238 ЦК встановлює заборону на вчинення правочину, в якому один представник одночасно виступає від імені кількох контрагентів (постанова Верховного Суду України від 16 травня 2011 р. у справі № 3-31гс11).

4. Визнання недійсними в судовому порядку рішень загальних зборів господарського товариства не може бути підставою для визнання недійсними договорів, укладених виконавчим органом товариства на виконання рішень загальних зборів, оскільки у відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження (ч. 3 ст. 92 ЦК; постанова Верховного Суду України від 6 червня 2011 р. у справі № 3-50гс11).

5. Вирішуючи питання про застосування правових наслідків недійсності правочину, судам слід з'ясовувати наявність у позивача права на звернення з такими вимогами з урахуванням положень статей 15, 16, 216 ЦК (постанова Верховного Суду України від 10 жовтня 2011 р. у справі № 3-104гс11).

6. У разі якщо відчуження майна здійснювалося два і більше разів після вчинення недійсного (нікчемного) правочину, це майно може бути витребувано від особи, яка не є стороною недійсного (нікчемного) правочину, шляхом подання вимоги про виндикаційного позову, зокрема від добросовісного набувача, — з підстав, передбачених ч. 1 ст. 388 ЦК. У такому разі чинне законодавство не пов'язує можливість витребування майна у добросовісного набувача з умовою наявності у відчужувача за останнім договором права відчужувати це майно (постанова Верховного Суду України від 17 жовтня 2011 р. у справі № 3-103гс11).

Спори щодо виконання господарських зобов'язань. Відповідальність за порушення зобов'язань

1. За порушення споживачем умов договору щодо встановленої договірної величини електроспоживання у постачальника електричної енергії виникає право стягнути зі споживача двократну вартість різниці між фактично спожитою і договірною величиною електричної енергії (постанова Верховного Суду України від 6 грудня 2010 р. у справі № 3-54гс10).

2. За змістом статей 235, 236 ГК, а також Правил користування електричною енергією, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергети-

ки України від 31 липня 1996 р. № 28, рішення постачальника електричної енергії про донорахування споживачу вартості недорахованої спожитої електричної енергії є оперативно-господарською санкцією, у разі незгоди із застосуванням якої заінтересована сторона відповідно до ч. 2 ст. 237 ГК може звернутися до суду з вимогою про скасування такої санкції та відшкодування збитків, завданих її застосуванням (постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-30гс10; постанова Верховного Суду України від 4 квітня

2011 р. у справі № 3-21гс11; постанова Верховного Суду України від 16 травня 2011 р. у справі № 3-37гс11).

3. Штрафні санкції, передбачені ч. 2 ст. 231 ГК, застосовуються у разі порушення строків виконання негрошового зобов'язання (постанова Верховного Суду України від 6 грудня 2010 р. у справі № 3-4гс10).

4. Відповідно до змісту ч. 5 ст. 3 Закону від 25 грудня 2008 р. № 800-VI «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» право на відстрочення сплати пайових внесків на розвиток інженерно-транспортної і соціальної інфраструктури виникає у забудовника після подання ним до відповідного органу заяви до настання терміну здійснення такого платежу, і таке право не може бути поширене на суму заборгованості, яка виникла у замовника до набрання чинності цим Законом (постанова Верховного Суду України від 6 грудня 2010 р. у справі № 3-45гс10; постанова Верховного Суду України від 6 грудня 2010 р. у справі № 3-46гс10).

5. Застосування до боржника, який порушив господарське зобов'язання, штрафних санкцій у вигляді пені, штрафу, передбачених абз. 3 ч. 2 ст. 231 ГК, можливе за наявності таких умов: якщо інший розмір певного виду штрафних санкцій не передбачений договором або законом; якщо порушено господарське зобов'язання, в якому хоча б одна сторона є суб'єктом господарювання, що належить до державного сектора економіки; якщо допущено прострочення виконання негрошового зобов'язання, пов'язаного з обігом (поставкою) товарів, виконанням робіт, наданням послуг, з вартості яких і вираховується у відсотковому відношенні розмір штрафу (постанова Верховного Суду України від 20 грудня 2010 р. у справі № 3-41гс10; постанова Верховного Суду України від 28 лютого 2011 р. у справі № 3-11гс11).

6. Чинним законодавством не передбачено можливості застосування до договору поставки положень про позику. Зазначені договори є різними за своєю правовою природою та регулюють різні види правовідносин, тому застосування до правовідносин поставки положень ст. 1048 ЦК

є безпідставним (постанова Верховного Суду України від 27 грудня 2010 р. у справі № 3-65гс10).

7. За змістом статей 22, 611, 612, 614, 623 ЦК для застосування такого засобу відповідальності, як стягнення збитків у вигляді упущеної вигоди, необхідною є наявність усіх елементів складу цивільного правопорушення: протиправна поведінка, збитки, причинний зв'язок між протиправною поведінкою боржника та завданими збитками, вина та встановлення заходів, вжитих стороною для одержання такої вигоди (постанова Верховного Суду України від 20 червня 2011 р. у справі № 3-56гс11; постанова Верховного Суду України від 4 липня 2011 р. у справі № 3-59гс11; постанова Верховного Суду України від 4 липня 2011 р. у справі № 3-64гс11).

8. Відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 85 Закону від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів не нараховуються неустойка (штраф, пеня), інші фінансові (економічні) санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань перед кредиторами, у зв'язку з чим нарахування пені під час дії мораторію є безпідставним (постанова Верховного Суду України від 10 жовтня 2011 р. у справі № 3-110гс11).

9. Невиконання відповідачем своїх зобов'язань з оплати прийнятих товарів за наявності коштів, передбачених у Державному бюджеті України на відповідний рік, є порушенням вимог статей 525, 526 ЦК (постанова Верховного Суду України від 26 грудня 2011 р. у справі № 3-138гс11).

10. Положення ч. 6 ст. 232 ГК щодо нарахування штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання в межах шести місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано, застосовується до відповідних правовідносин у разі, якщо інше не встановлено законом або договором. Оскільки законодавством, що регулює орендні правовідносини, встановлено можливість стягнення неустойки за весь час прострочення виконання зобов'язання щодо повернення об'єкта оренди, зменшення строку нарахування неустойки до шести місяців є безпідставним (постанова Верховного Суду України від 26 грудня 2011 р. у справі № 3-140гс11).

Спори, що виникають внаслідок порушення грошового зобов'язання

1. За змістом ч. 1 ст. 230 ГК, ст. 625 ЦК правові наслідки прострочення виконання грошового зобов'язання у вигляді інфляційного нарахування на суму боргу та трьох процентів річних від простроченої суми не є штрафними санкціями, у

зв'язку з чим дія мораторію на задоволення вимог кредиторів відповідно до статей 58, 85 Закону від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки та банківську діяльність» на них не поширюється (постанова Верховного Суду України від 8 листопада

2010 р. у справі № 3-12гс10; постанова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-11гс10).

2. Наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконане боржником, не припиняє правовідносин сторін договору, не звільняє боржника від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання сум, передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК (постанова Верховного Суду України від 20 грудня 2010 р. у справі № 3-57гс10; постанова Верховного Суду України від 4 липня 2011 р. у справі № 3-65гс11; постанова Верховного Суду України від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-73гс11; постанова Верховного Суду України від 24 жовтня 2011 р. у справі № 3-89гс11; постанова Верховного Суду України від 14 листопада 2011 р. у справі № 3-116гс11).

3. До зобов'язань з оплати, які виникли з вексельних відносин, норми цивільного законодавства України застосовуються лише в тій частині, в якій вони не врегульовані вексельним законодавством. У зв'язку з цим норма ч. 2 ст. 625 ЦК у цьому разі застосуванню не підлягає (постанова Верховного Суду України від 28 березня 2011 р. у справі № 3-19гс11; постанова Верховного Суду України від 3 жовтня 2011 р. у справі № 3-91гс11).

4. За змістом статей 524, 533, 627, 628 ЦК, ст. 16 Закону від 16 грудня 1997 р. № 723/97-ВР «Про фінансовий лізинг» положення чинного законодавства хоч і визначають національну валюту України як єдиний законний платіжний засіб на території України, однак не містять заборони на вираження у договорі грошових зобов'язань в іноземній валюті, визначення грошового еквівалента в іноземній валюті, а також на здійснен-

ня перерахунку грошового зобов'язання у разі зміни Національним банком України (далі — НБУ) курсу національної валюти України щодо іноземної валюти (постанова Верховного Суду України від 4 липня 2011 р. у справі № 3-62гс11; постанова Верховного Суду України від 26 грудня 2011 р. у справі № 3-141гс11).

5. За змістом Закону від 22 листопада 1996 р. № 543/96-ВР «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» визначений у договорі розмір пені за несвоєчасне виконання грошового зобов'язання не може перевищувати розміру подвійної облікової ставки НБУ, що діяла у період, за який сплачується пеня (постанова Верховного Суду України від 24 жовтня 2011 р. у справі № 3-114гс11; постанова Верховного Суду України від 7 листопада 2011 р. у справі № 3-121гс11).

6. За змістом ч. 5 ст. 11 ЦК підставою виникнення грошового зобов'язання може бути рішення суду, зокрема щодо зобов'язання відповідача повернути позивачу суму попередньої оплати за недопоставлений у строк товар. У зв'язку з цим до боржника, який прострочив виконання такого зобов'язання, можуть застосовуватися наслідки, передбачені ч. 2 ст. 625 ЦК (постанова Верховного Суду України від 5 грудня 2011 р. у справі № 3-125гс11).

7. Подвійне стягнення пені за несвоєчасне виконання грошового зобов'язання покупцем не узгоджується з приписами ст. 61 Конституції України, відповідно до якої ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (постанова Верховного Суду України від 12 грудня 2011 р. у справі № 3-132гс11).

Спори щодо припинення господарських зобов'язань

1. У процесі ліквідаційної процедури банку зарахування однорідних зустрічних вимог (ст. 602 ЦК) є неможливим у зв'язку з невідповідністю порядку погашення вимог кредиторів, встановленого Законом від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» (постанова Верхов-

ного Суду України від 3 жовтня 2011 р. у справі № 3-86гс11; постанова Верховного Суду України від 3 жовтня 2011 р. у справі № 3-87гс11; постанова Верховного Суду України від 24 жовтня 2011 р. у справі № 3-112гс11; постанова Верховного Суду України від 10 жовтня 2011 р. у справі № 3-95гс11).

Спори, що виникають із договорів оренди, лізингу

1. До правовідносин щодо переважного права орендаря на укладення договору оренди на новий строк застосовується ст. 17 Закону від 21 квітня 2011 р. № 3269-VI «Про оренду державного та комунального майна» у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин (постанова

Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р. у справі № 3-19гс10).

2. До правовідносин, які виникли на підставі договору фінансового лізингу, укладеного між юридичними особами, не можуть застосовуватися положення Закону від 12 травня 1991 р.

№ 1023-ХІІ «Про захист прав споживачів», оскільки цим Законом регулюються відносини між споживачами і продавцями товарів, а споживачами згідно зі ст. 1 цього Закону можуть бути лише фізичні особи (постанова Верховного Суду України від 10 жовтня 2011 р. у справі № 3-99гс11).

3. Відповідно до положень Закону від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» та Положення про Головне управління комунальної власності м. Києва виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), затвердженого рішенням Київської міської ради від 10 липня 2003 р. № 584/744, Головне управління комунальної власності м. Києва Київської міської державної адміністрації здійснює повноваження орендодавця майна комунальної власності територіальної громади м. Києва тільки за наявності відповідного рішення Київської міської ради і не має повноважень самостійно приймати рішення про передачу об'єктів комунальної власності в оренду (постанова Верховного Суду України від 10 жовтня 2011 р. у справі № 3-106гс11).

4. За змістом Правил торгівлі на ринках, затверджених наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства внутрішніх справ України, Дер-

жавної податкової адміністрації України, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України від 26 лютого 2002 р. № 57/188/84/105 (що діяли на час виникнення спірних правовідносин) договори, укладені між адміністрацією ринку і суб'єктами підприємницької діяльності, які займаються торгівельною діяльністю, є за своєю правовою природою договорами оренди (найму) торгових площ. У зв'язку з цим до відповідних правовідносин мають застосовуватися положення ст. 629 ЦК та ст. 193 ГК щодо обов'язковості договору для виконання сторонами положення ч. 1 ст. 785 ЦК щодо обов'язку наймача у разі припинення договору найму повернути наймодавцеві річ, обумовлену договором, та умови договору (постанова Верховного Суду України від 24 жовтня 2011 р. у справі № 3-113гс11).

5. За змістом частин 2, 3 ст. 653 ЦК домовленість сторін про розірвання договору лізингу не виключає проведення між сторонами розрахунків за зобов'язаннями, що виникли до розірвання договору, у тому числі застосування заходів майнової відповідальності за невиконання (неналежне виконання) зобов'язань з урахуванням умов договору та структури лізингових платежів (постанова Верховного Суду України від 19 грудня 2011 р. у справі № 3-136гс11).

Спори, що виникають із договорів про надання послуг

1. За змістом ч. 1 ст. 67 ГК, статей 6, 627 ЦК до правовідносин між юридичною особою та газопостачальним підприємством, які виникли з окремого договору, що не регулює відносин останнього з населенням, не застосовуються Правила надання населенню послуг із газопостачання, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 1999 р. № 2246 (постанова Верховного Суду України від 24 січня 2010 р. у справі № 3-64гс10).

2. За змістом статей 6, 19 Закону від 10 січня 2002 р. № 2918-III «Про питну воду та питне водопостачання» та пунктів 5.1, 5.29 Правил користування системами централізованого комунального водопостачання та водовідведення в населених пунктах України, затверджених наказом Міністерства житлово-комунального господарства

України № 190 від 27 червня 2008 р., визначення у договорі кількості стічних вод можливе лише у спосіб, встановлений законодавством (постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-38гс10).

3. У разі якщо статутом обслуговуючого кооперативу не передбачено надання послуг з водопостачання та на його балансі не перебуває будь-яких житлових будівель, то такий кооператив не належить до осіб, з якими підприємства питного водопостачання відповідно до ч. 2 ст. 19 Закону від 24 червня 2004 р. № 1875-IV «Про питну воду та питне водопостачання» безпосередньо повинні укладати договори про надання відповідних послуг (постанова Верховного Суду України від 3 жовтня 2011 р. у справі № 3-92гс11).

Спори, що виникають із договорів страхування

1. Відповідно до ст. 27 Закону від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР «Про страхування», ст. 993

ЦК до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхуван-

ня, в межах фактичних затрат переходить право вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи,

відповідальної за заподіяний збиток (постанова Верховного Суду України від 7 листопада 2011 р. у справі № 3-118гс11).

Спори, що виникають із кредитних правовідносин

1. У разі якщо заінтересована сторона не довела одночасної наявності чотирьох умов, визначених ч. 2 ст. 652 ЦК, підстав для розірвання генеральної угоди щодо фінансування довгострокової програми з розвитку діяльності позичальника та кредитних договорів немає (постанова Верховного Суду України від 23 травня 2011 р. у справі № 3-47гс11).

2. Відповідно до змісту ст. 199, ч. 1 ст. 216, ч. 6 ст. 231 ГК, ст. 549, ст. 627, ч. 5 ст. 694 ЦК, статей 1, 3

Закону від 22 листопада 1996 р. № 543/96-ВР «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» сторони договору мають право передбачати обов'язок покупця щодо сплати процентів на суму, що відповідає ціні товару, проданого в кредит, починаючи з дня передання товару покупцю (постанова Верховного Суду України від 30 травня 2011 р. у справі № 3-44гс11).

Спори, що виникають із договорів банківського вкладу та банківського рахунка

1. За змістом ч. 1 ст. 1061, ч. 2 ст. 1070 ЦК за відсутності визначення договором банківського рахунка розміру процентів за користування банком грошовими коштами клієнта та у разі неприйняття банком вкладів на вимогу банк зобов'язаний виплатити проценти у розмірі облікової ставки НБУ (постанова Верховного Суду України від 13 грудня 2010 р. у справі № 3-58гс10; постанова Верховного Суду України від 14 берез-

ня 2011 р. у справі № 3-13гс11; постанова Верховного Суду України від 6 червня 2011 р. у справі № 3-51гс11).

2. Звернення до суду клієнта банку з позовом про закриття поточного банківського рахунка відповідає вимогам ст. 16 ЦК та ст. 20 ГК щодо захисту порушених прав та інтересів суб'єктів господарювання (постанова Верховного Суду України від 28 листопада 2011 р. у справі № 3-126).

Спори, що виникають із корпоративних правовідносин

1. За змістом статей 40, 43 Закону від 23 грудня 1997 р. № 769/97-ВР «Про господарські товариства» (у редакції, чинній на час проведення загальних зборів акціонерів відкритого акціонерного товариства 12 грудня 2007 р.) держателі іменних акцій повинні повідомлятися про проведення загальних зборів акціонерів персонально передбаченим статутом способом, а також з опублікуванням загального повідомлення у пресі відповідно до вимог ч. 1 ст. 43 зазначеного Закону. Повідомлення акціонерів про доповнення порядку денного питаннями за пропозиціями акціонерів, які володіють більш як 10 відсотками голосів, в тому числі й щодо збільшення статутного капіталу товариства, здійснюється в порядку, передбаченому ч. 2 ст. 43, з дотриманням вимог ст. 40 цього Закону (постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-40гс10).

2. За відсутності нотаріального посвідчення заява учасника про вихід із товариства з обмеженою відповідальністю є неналежно оформле-

ною та не може бути підставою для прийняття загальними зборами відповідного рішення, проведення виплат та внесення змін до установчих документів товариства (постанова Верховного Суду України від 14 березня 2011 р. у справі № 3-12гс11).

3. Рішення загальних зборів акціонерів про припинення (реорганізацію) відкритого акціонерного товариства шляхом його перетворення у товариство з обмеженою відповідальністю повинно відповідати положенням Закону від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII «Про господарські товариства» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) та Порядку скасування реєстрації випусків акцій і анулювання свідоцтв про реєстрацію випусків акцій, затвердженого рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30 грудня 1998 р. № 222 (постанова Верховного Суду України від 18 квітня 2011 р. у справі № 3-26гс11).

4. Учасники господарського товариства не вправі звертатися до суду за захистом прав та інтересів інших учасників господарського товариства та самого товариства поза відносинами представництва, а також обґрунтовувати свої вимоги порушенням прав інших учасників товариства (постанова Верховного Суду України від 18 квітня 2011 р. у справі № 3-29гс11).

5. Безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів товариства у зв'язку з прямою вказівкою закону є прийняття рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів чи прийняття рішень, а також те, що під час скликання і проведення зборів не було дотримано вимог закону і статуту товари-

ства, що призвело до порушення прав та законних інтересів його учасників (постанова Верховного Суду України від 16 травня 2011 р. у справі № 3-41гс11).

6. Невиплата учаснику товариства з обмеженою відповідальністю частини майна товариства, пропорційної його частці у статутному капіталі при його виході з товариства, у строки, визначені ст. 54 Закону від 19 вересня 1991 р. № 1576-ХІІ «Про господарські товариства», зумовлює для товариства наслідки, передбачені за прострочення виконання грошового зобов'язання, встановлені ст. 625 ЦК (постанова Верховного Суду України від 12 грудня 2011 р. у справі № 3-131гс11).

Спори щодо застосування законодавства про приватизацію

1. Гуртожитки, які на момент проведення приватизації не належали до об'єктів державного житлового фонду, який підлягав приватизації громадянами України або передачі у комунальну власність відповідних рад, могли бути включені до складу майна підприємств, що підлягали приватизації (постанова Верховного Суду України від 8 листопада 2010 р. у справі № 3-6гс10; постанова Верховного Суду України від 28 лютого 2011 р. у справі № 3-15гс11; постанова Верховного Суду України від 16 травня 2011 р. у справі № 3-35гс11; постанова Верховного Суду України від 16 травня 2011 р. у справі № 3-40гс11; постанова Верховного Суду України від 20 червня 2011 р. у справі № 3-39гс11; постанова Верховного Суду України від 3 жовтня 2011 р. у справі № 3-96гс11; постанова Верховного Суду України від 10 жовтня 2011 р. у справі № 3-90гс11; постанова Верховного Суду України від 10 жовтня 2011 р. у справі № 3-101гс11).

2. Зміна правового режиму майна суб'єкта господарювання, заснованого на державній власності, яке за класифікацією об'єктів приватизації віднесено до групи «А», має здійснюватися відповідно до вимог спеціального законодавства про приватизацію, зокрема Закону

від 6 березня 1992 р. № 2171-ХІІ «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)». Відповідно до ст. 4 зазначеного Закону та ст. 7 Закону «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) органом приватизації, уповноваженим здійснювати повноваження власника державного майна у процесі приватизації та укладати договори щодо продажу об'єкта приватизації, є Фонд державного майна України, його регіональні відділення та представництва (постанова Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-48гс10; постанова Верховного Суду України від 24 січня 2011 р. у справі № 3-67гс10).

3. При викупі орендованого майна гуртожитки як об'єкти соціально-побутового призначення правомірно передавалися безоплатно у власність орендних підприємств у зв'язку з відсутністю законодавчої заборони до внесення змін до ч. 2 ст. 24 Закону від 4 березня 1992 р. № 2163-ХІІ «Про приватизацію майна державних підприємств» Законом від 19 лютого 1997 р. № 89/97-ВР (постанова Верховного Суду України від 3 жовтня 2011 р. у справі № 3-102гс11).

Спори, що виникають із земельних правовідносин

1. Відповідно до ст. 1 Закону від 19 червня 2003 р. № 963-IV «Про державний контроль за використанням та охороною земель», статей 124, 125, 126 ЗК обов'язковою умовою фактичного використання земельної ділянки є наявність у особи, яка її використовує, правовстановлю-

ючих документів на цю земельну ділянку, відсутність у цієї особи на час ухвалення судового рішення таких документів є самовільним зайняттям земельної ділянки (постанова Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р. у справі № 3-27гс10).

2. За змістом ст. 377 ЦК, статей 120, 123, 124 ЗК, ст. 16 Закону від 6 жовтня 1998 р. № 161-XIV «Про оренду землі» з виникненням права власності на будівлю чи споруду у юридичної особи виникає право одержати земельну ділянку у користування, а розглянути таке питання та прийняти відповідне рішення у строки, встановлені законом, зобов'язаний відповідний повноважний орган державної влади або місцевого самоврядування (постанова Верховного Суду України від 6 грудня 2010 р. у справі № 3-51гс10).

3. Подання до суду позову про визнання незаконною бездіяльності органу місцевого самоврядування щодо припинення права постійного користування земельною ділянкою відповідає визначенням ст. 16 ЦК, ст. 20 ГК способом захисту порушеного права у судовому порядку (постанова Верховного Суду України

від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-68гс11; постановою Верховного Суду України від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-69гс11; постановою Верховного Суду України від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-70гс11).

4. Виникнення права власності на об'єкти нерухомого майна не є безумовною підставою для укладення договору щодо земельної ділянки відповідно до положень ст. 120 ЗК, ст. 377 ЦК. Згідно з вимогами ст. 116 ЗК та п. 34 ст. 26 Закону від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування» обов'язковою умовою передачі у власність земельних ділянок, що перебувають у державній або комунальній власності, є наявність позитивного рішення сесії відповідної ради про передачу земельної ділянки у власність (постанова Верховного Суду України від 14 листопада 2011 р. у справі № 3-119гс11).

Спори щодо застосування податкового законодавства

1. Положення ст. 1212 ЦК не можуть застосовуватися як підстава для повернення сум сплачених податків. Порядок нарахування, сплати і повернення сум податків регулюється спеціальними нормами податкового законодавства. Спори з питань оподаткування не належать до компетенції господарських судів і вирішуються в порядку адміністративного судочинства (постанова Вер-

ховного Суду України від 29 листопада 2010 р. у справі № 3-35гс10; постановою Верховного Суду України від 13 грудня 2010 р. у справі № 3-52гс10; постановою Верховного Суду України від 16 травня 2011 р. у справі № 3-34гс11; постановою Верховного Суду України від 30 травня 2011 р. у справі № 3-46гс11; постановою Верховного Суду України від 30 травня 2011 р. у справі № 3-48гс11).

Справи про відшкодування шкоди

1. За змістом ст. 9 Закону від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», ст. 1191 ЦК у разі виплати особі сум на виконання рішення Європейського суду з прав людини за рахунок коштів Державного бюджету України держава Україна має право зворотної вимоги (регресу) до особи у розмірі виплаченого відшкодування у разі встановлення вини такої особи в порушенні Україною міжнародних зобов'язань, а також причинного зв'язку між її діями та моральною шкодою, завданою таким порушенням (постанова Верховного Суду України від 20 грудня 2010 р. у справі № 3-59гс10).

2. За змістом ст. 9 Закону від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», ст. 1191 ЦК у разі виплати особі сум на виконання рішення Європейського суду з прав людини за рахунок коштів Державного бюджету

України держава Україна має право зворотної вимоги (регресу), відшкодувавши шкоду, завдану посадовою чи службовою особою органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду тільки у разі встановлення в діях цієї особи складу злочину за обвинувальним вироком суду щодо неї, який набрав законної сили (постанова Верховного Суду України від 14 лютого 2011 р. у справі № 3-3гс11).

3. Для виникнення у особи обов'язку з відшкодування шкоди відповідно до вимог ч. 2 ст. 1172 ЦК, крім наявності загальних умов (наявність шкоди, протиправність поведінки, вина та причинно-наслідковий зв'язок між збитками та протиправною поведінкою), необхідною є наявність спеціальних умов, які визначаються залежно від суб'єктивного складу відповідних відносин, зокрема наявність договору підряду та дія підрядника за завданням замовника (постанова Верховного Суду України від 28 листопада 2011 р. у справі № 3-117гс11).

Спори, що виникають із зобов'язань у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави

1. Позов про стягнення вартості електричної енергії, спожитої без укладення договорів на її постачання (розрахованої на підставі Методики визначення обсягу та вартості електричної енергії, затвердженої постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України від 4 травня 2006 р. № 562), не облікованої внаслідок порушення споживачами правил користування

електричною енергією, може бути поданий на підставі статей 1212, 1213 ЦК згідно з вимогами Правил користування електричною енергією, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 31 липня 1996 р. № 28 (постанова Верховного Суду України від 16 травня 2011 р. у справі № 3-38гс11).

Спори щодо застосування законодавства про захист економічної конкуренції

1. Питання про наявність (відсутність) в діях суб'єкта господарювання ознак зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку товарів, а також повноту з'ясування обставин, які мають значення для вирішення справи, необхідно досліджувати в системному аналізі з діями

суб'єкта господарювання, встановленими Антимонопольним комітетом України, та вимогами статей 12, 13 Закону від 11 січня 2001 р. № 2210-III «Про захист економічної конкуренції» (постанова Верховного Суду України від 11 квітня 2011 р. у справі № 3-16гс11).

Справи про банкрутство

1. Без завершення розгляду вимог і скарг кредиторів, затвердження реєстру вимог кредиторів у процедурі розпорядження майном боржника згідно з приписами ст. 14 Закону від 14 травня 1992 р. № 2343-XII «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» суд не має права винести ухвалу про перехід до іншої (загальної) судової процедури банкрутства боржника (постанова Верховного Суду України від 12 вересня 2011 р. у справі № 3-72гс11).

2. Ухвала господарського суду про затвердження звіту ліквідатора і ліквідаційного балансу банкрута, ліквідацію банкрута і припинення провадження у справі не відповідає вимогам Закону від 14 травня 1992 р. № 2343-XII «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у разі прийняття рішення про затвердження звіту ліквідатора і ліквідаційного балансу за відсутності більшості голосів кредиторів, зареєстрованих на зборах (ст. 16 зазначеного Закону; постанова Верховного Суду України від 26 вересня 2011 р. у справі № 3-83гс11).

3. За змістом ч. 1 ст. 909 ЦК, ст. 106 Статуту залізниць України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1998 р.

№ 457, за невиконання вантажовідправником поданих вагонів і контейнерів чи відмову від вагонів і контейнерів для виконання плану перевезень сплачується штраф, яким забезпечується виконання не грошового зобов'язання, а зобов'язання щодо використання поданих вагонів і контейнерів. У зв'язку з цим на такі правовідносини не поширюється положення ч. 4 ст. 12 Закону від 14 травня 1992 р. № 2343-XII «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (постанова Верховного Суду України від 15 листопада 2010 р. у справі № 3-14гс10).

4. За змістом ч. 3 ст. 6, ч. 5 ст. 7 Закону від 14 травня 1992 р. № 2343-XII «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» провадження у справі про банкрутство підлягає припиненню у разі, якщо під час розгляду справи господарським судом не встановлено передбачених законом підстав для визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури, а боржником не подано доказів, які підтверджують ознаки його неплатоспроможності або загрози неплатоспроможності (постанова Верховного Суду України від 26 грудня 2011 р. у справі № 3-137гс11).

Дія нормативно-правових актів у часі

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 9 лютого 1999 р. № 1-рп/99 дія нормативно-правового акта починається з моменту набрання цим актом чинності та припиняється з втратою ним чинності, тобто до події чи факту застосовується той закон або нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце. При цьому положення ч. 1 ст. 58 Конституції, згідно з яким закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в

часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, стосується лише людини і громадянина (фізичної особи). У зв'язку з цим Закон від 25 грудня 2008 р. № 800-VI «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» зворотної дії в часі щодо юридичних осіб не має (постанова Верховного Суду України від 20 червня 2011 р. у справі № 3-57гс11).

Спори, пов'язані з виконанням судових рішень

1. У разі якщо особа є одночасно стягувачем та заставодержателем майна боржника, підстав для звернення до суду із заявою про зміну способу та порядку виконання наказу господарського суду про стягнення суми заборгованості немає, а повернення виконавчого документа на підставі п. 2 ч. 1 ст. 40 Закону від 24 квітня 1999 р. № 606-XIV «Про виконавче провадження» є безпідставним (постанова Верховного Суду України від 17 січня 2010 р. у справі № 3-63гс10).

2. За змістом статей 41, 43 Закону від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку», ст. 8 Закону

від 21 грудня 2000 р. № 2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (чинного на момент виникнення спірних правовідносин), статей 5, 57 Закону від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV «Про виконавче провадження» для реалізації арештованого майна з прилюдних торгів письмове узгодження з податковим органом у виконавчому провадженні законодавством не передбачено (постанова Верховного Суду України від 14 березня 2011 р. у справі № 3-14гс11).

Триває передплата



Готується до друку

перший щорічний випуск офіційного видання
«Рішення Верховного Суду України».

У збірнику передбачено опублікувати добірку судових рішень у цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних справах, розглянутих Верховним Судом України протягом 2011 р.

Кожне рішення супроводжуватиметься правовою позицією. Рішення також будуть систематизовані за формами судочинства, галузями законодавства та категоріями справ.

Передплату можна оформити в будь-якому поштовому відділенні України.

Передплатний індекс — 40646.